

การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมตามหลักไตรสิกขา

Education for Social Development in accordance with the Threefold Training

พระมหาอุดร ปญฺญาวฑฺฒโก (จันทร์ชนะ)^๑

บทคัดย่อ

ในยุคสมัยที่สังคมกำลังป่วย สังคมอ่อนแอทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพของผู้คนในสังคมนั้นๆว่ากำลังมีปัญหาเช่นกัน เรื่องการศึกษาเป็นสิ่งที่ถูกพูดถึงมากที่สุดเพราะเป็นตัวแก้ปัญหของสังคม หรือเพิ่มปัญหาให้แก่สังคมได้

การจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาจนบรรลุจุดหมายสูงสุด มี ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เรียกว่าไตรสิกขา เป็นการพัฒนาการทางด้านสังคม (ศีล) คือฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์และกติกาของสังคม เป็นการพัฒนาการทางจิต (สมาธิ) คือฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองกามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย และเป็นพัฒนาการทางปัญญา (ปัญญา) คือให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก และชีวิตตามสภาวะที่เป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ไม่ลุ่มหลงไปตามกระแสนิยม

คำสำคัญ : การศึกษา, การพัฒนาสังคม, หลักไตรสิกขา

^๑พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

Society is ill because of the weakness in mentality, emotion, economic, politics, education, culture and environment. That also reflects the image of people in the society confronting with the problems. Education is one of the important issues raised for discussion in the society because it can solve as well as increase social problems.

The education management in Buddhism is to train physical, verbal, mental and intellectual domains to achieve three ultimate goals; Sila (Morality), Samadhi (Mentality), and Paññā (Wisdom), called Ti- sikkhā or the Threefold Training. The social development by Sila is to have discipline and follow rules and laws. The mental development by Samadhi is to train the mind to be mindful, strong and thrive with virtue. The intellectual development by Paññā is to know and understand the things as they really are, to realize the changes in the society, the world and life, and to set the mind free from illusions and societal trends.

Keywords: Education, Social Development, Threefold Training

บทนำ

ปัจจุบันสังคมมีความสลับซับซ้อนมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้งทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางสังคมด้านอื่นๆ ทั้งด้านรูปธรรมหรือนามธรรม ล้วนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จนคนในสังคมตามแทบไม่ทัน ทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย การให้การศึกษาก็ถูกต้องและเหมาะสมแก่เยาวชนและผู้คนในสังคมเพื่อรองรับกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควรได้ตระหนัก เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยให้เกิดความเจริญทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ดังพระราชดำรัสแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลฯ เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔ ว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด”(ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมิหรรษา, ๒๕๕๒ : ๘๗)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งของโลก โดยเฉพาะสังคมไทยที่มุ่งสอนศาสนิกในสังคมให้ดำเนินชีวิตไปสู่สันติสุขเพื่อความสงบสุขและร่มเย็น ดังคำกล่าวที่ว่าโลกร่มเย็นดับเชื้อได้ด้วยศาสนา (Religions) เพราะศาสนาสอนให้คนเป็นคน คิดดี ทำดี พูดดี สามสิ่งนี้ทำให้เป็นคนดีในสังคม ปัญหาต่างๆ จะหมด

ไป ทำให้ทุกชีวิตในสังคมอยู่อย่างมีความสุข (พระครูปริยัติกิตติธำรง, ๒๕๕๔ : ๒๑๘) พระพุทธศาสนาจึงมีกระบวนการจัดการศึกษาในการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาจนบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดมี ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เรียกว่าไตรสิกขา

การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม

การศึกษานั้นต้องจัดเพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถในการประกอบกิจการงานและการอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยให้เขามีความเป็นคนโดยสมบูรณ์ เพราะเหตุเพียงที่เกิดมามีรูปร่างเป็นคน ต่อเมื่อมีการปฏิบัติประกอบด้วยความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีสมกับความเป็นคน จึงจะเรียกว่า เป็นคนโดยธรรม เมื่อมีธรรมของคนบริบูรณ์จึงจะชื่อว่าเป็นคนโดยสมบูรณ์ (สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๒๔ : ๓๔๔-๓๔๕) และการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพ สมรรถภาพ คุณภาพ มนุษยภาพ จึงจะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นต้น (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๔๒ : ๑๗) การศึกษากระแสหลัก กับการศึกษาทางเลือกมีความแตกต่างกันในกระบวนการทัศน์ปรัชญาการศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนเป็นการศึกษาเพื่อท้องถิ่น ไม่ใช่เพื่อท้องถิ่น เป็นการศึกษาเพื่อชุมชน ไม่ใช่เพื่ออุตสาหกรรมเพื่องานบริการเฉพาะทางใดๆ จึงต้องเรียนในชุมชน เชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิต การศึกษา กับการพัฒนา (ดร.เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๕๕, ออนไลน์) โดยอุดมการณ์ทางการศึกษาควรมุ่งเพื่อ “สร้างสรรค์คน” ผ่านการยกระดับอุดมการณ์ทางการศึกษาของประชาชน ๓ ระดับ คือ ๑) การศึกษาเพื่ออัตตา ๒) การศึกษาเพื่อชีวา ๓) การศึกษาเพื่อปวงประชา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ๒๕๔๓ : ๔๐)

สรุปว่าการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม คือ การศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความเจริญทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ไตรสิกขาเป็นระบบการปฏิบัติในพุทธศาสนาเป็นระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ และเป็นระบบการศึกษาอบรมทั้งหมดจะต้องมีองค์ประกอบพร้อมทั้งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าขาดเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งจะกลายเป็นระบบการศึกษาที่ทำลายการศึกษาเสียเอง กล่าวคือ ในการปฏิบัติสิกขา ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาครบ ถ้าไม่ครบก็ไม่สำเร็จ ไม่บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา ศีลเป็นตัวหนุนช่วยให้ใจพร้อมที่จะเจริญสมาธิ สมาธิก็มาช่วยให้รักษาศีลได้หนักแน่นจริงจึงมากขึ้น สมาธิเป็นฐานให้แก่ปัญญา ทำให้มีความคิดจิตใจที่มั่นคง แน่วแน่ กำหนดแน่วอยู่กับสิ่งใดก็คิดสิ่งนั้น ได้ชัด มองเห็นจะแจ้งขึ้น ช่วยให้ปัญญาแก้กล้า ปัญญาดีขึ้นก็ช่วยให้ทำจิตใจได้ดีขึ้น รู้จักว่าควรจะทำปฏิบัติต่อจิตใจในด้านสมาธิอย่างไรจึงจะได้ผลดี และย้อนมาช่วยให้การรักษาศีล พัฒนาไปถูกต้อง ไม่มัวมลาย เป็นต้น สิกขาทั้ง ๓ นี้ ก็บูรณาการกันอยู่ตลอดเวลาแล้วจึงจะเกิดผลที่สมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ๒๕๓๙ : ๑๐-๑๑) สิกขา คือ การศึกษาตัวหลักการ การกระทำ หรือการปฏิบัติในการศึกษาที่เรียกว่า เสกขะ คือ บุคคลที่ยังศึกษาอยู่ ไม่ว่าจะเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี จัดเป็นเสกขะ คือ ผู้ที่กำลังศึกษาทั้งนั้น จนกว่าจะจบสิกขา จึงเป็น อเสกขะ หรือ อเสกขะ คือผู้ไม่ต้องศึกษาต่อไปแล้วก็พระ

อรหันต์ ฉะนั้น ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมี ๓ คือ “ทม” “สิกขา” “ภาวนา” ซึ่งใช้เรียกว่าแทนกันได้ เป็นศัพท์ที่เป็นไวยากรณ์กัน พระพุทธศาสนาจึงจัดว่าเป็นศาสนาแห่งการฝึกตน หรือเป็นศาสนาแห่งการศึกษา เพราะเป็นระบบการฝึกฝนอบรมคน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๒ : ๑๐๒-๑๐๓)

หลักการการศึกษา ๓ ประการ หรือไตรสิกขานั้น จัดวางรูปแบบขึ้นโดยมุ่งให้เกิดขั้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค (มรรควิธีแก้ปัญหามรรคาแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง ๘ แห่งมรรคนั้น เกิดมีและเจริญงอกงาม ใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับจนถึงที่สุด และเป็นกระบวนการวิธีการการศึกษาในการที่เราจะทำตัวให้พ้นจากอำนาจของตัณหา มานะ ทิฐิ (อยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ) (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๒ : ๗๐-๗๑) หลักไตรสิกขานั้น ประกอบด้วย

๑) อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชนเป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

๒) อธิจิตตสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมี สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

๓) อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมี สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส

เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถ้อยมั่นต่างๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๓ : ๗-๘)

ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาอยู่ในสิกขาทั้งหมด และการดำเนินชีวิตให้ดีของมนุษย์ทั้งหมด ก็เรียกว่า สิกขา ทั้งสิ้น ความพิเศษและความประเสริฐของมนุษย์ ก็คือ มนุษย์เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา หรือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก คือต้องเรียนรู้ ต้องฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่ศึกษา มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีไม่ได้ ชีวิตมนุษย์จึงเป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการศึกษาและจะอยู่ดียิ่งขึ้นไปกับการศึกษายิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญว่าการศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษากล่าวคือชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษา ฉะนั้น มนุษย์จะต้องเอาการศึกษาคือการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนานี้เป็นหลักของการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เรียนรู้ฝึกหัดแค่เท่าที่จำเป็นพอดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ต้องศึกษาพัฒนาตนยิ่งขึ้นไปตลอดเวลาตลอดชีวิต เพื่อความมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุข เป็นอิสระและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุขในสังคมและโลก โดยเมื่อดำเนินชีวิตอย่างที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตนั้นก็เปี่ยมมรรค ในการดำเนินชีวิตที่เป็นมรรคนั้นก็มีการฝึกฝนพัฒนาดนอยู่ตลอดเวลา และการฝึกฝนพัฒนานั้นก็คือการศึกษาหรือสิกขา เพราะฉะนั้นจึงเรียกได้ว่า เป็นชีวิตแห่งการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) กล่าวคือ “การศึกษาเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต และเพื่อชีวิต” (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๓๘ : ๕-๖) โดยอริยมรรคเป็นทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน ที่เรียกว่า วิถีแก้ปัญหาของอารยชนเป็นพื้นฐานมีองค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาหรือรายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการ ได้แก่

๑) ทักษะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมต่างๆ ที่ดีงามถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

๒) ความคิด ความดำริไตรตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนประโยชน์ตนเองและผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละหวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้าย คิดทำลาย เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓) การพูด หรือการแสดงออกทางวาจาที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหก หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลือนลอย แต่สุภาพนมนวลชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน เป็นถ้อยคำที่มีเหตุผล และเป็นไปในทางสร้างสรรค์ก่อประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

๔) การกระทำที่ดีงาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำ หรือทำการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่เป็นไปเพื่อการทำลายชีวิตร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

๕) การประกอบอาชีพสุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

๖) การเพียรพยายามในทางที่ดีงามชอบธรรม คือ เพียรหลักเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศล

ที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไพบูรณ์ เรียกว่า สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๓) การมีสติกำกับตัว คุมใจไว้ ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ หรือธรรมที่ต้องใช้เวลาในเรื่องนั้นๆ เวลานั้นๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เฝ้าฝันหรือยั่วยามาฉุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย เรียกว่า สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๔) ความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อนคลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี เรียกว่า สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๓๘ : ๕-๗)

สรุปว่าไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบพร้อมทั้งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการฝึกฝนอบรมในห้องแห่งมรรค ๘ นั้น เกิดมีและเจริญงอกงาม ใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับจนถึงที่สุด และเป็นกระบวนการวิธีการการศึกษาในการที่เราจะทำตัวให้พ้นจากอำนาจของตัณหา มานะ ทิฐิได้

การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมตามหลักไตรสิกขา

การศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม คือ การศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความเจริญทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เพราะไตรสิกขาเป็นการศึกษาที่เป็นการพัฒนาคนแบบระบบองค์รวมที่บูรณาการทั้ง ๓ ด้านแห่งชีวิต ในระบบความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันนั้น เป็นแกนกลางของการพัฒนาทั้งชีวิตของบุคคลและอารยธรรมของสังคม โดยมีเนื้อหาสาระละเอียดดังนี้

๑) ด้านพฤติกรรม (ศีล) ส่วนสำคัญที่ควรเน้น ประกอบด้วย ๑.๑) พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือโลกแห่งวัตถุ (กายภาวนา) โดยเฉพาะ (๑) การใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้ โดยไม่เกิดโทษก่อผลเสียหาย แต่ให้ได้ผลดี ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการฝึกอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน กล่าวคือ การให้ดูเป็น ฟังเป็น เป็นต้น (หลักอินทรีย์สังวร) (๒) การเสพบริโศกปัจจัย ๔ และใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจมุ่งคุณค่าที่แท้จริง ให้ได้คุณภาพชีวิต และส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ไม่หลงถูกหลอกไปด้วยคุณค่าเทียม ตามค่านิยมฟุ้งเฟ้อที่ทำให้บริโภคมาก แต่เสียคุณภาพชีวิต กล่าวคือ การกินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็น เริ่มด้วยการกินพอดี (หลักโภชนา มัตตัญญูตา ขยายไปถึงปัจจัยสันนิสิตศีล) ๑.๒) พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและโลกแห่งชีวิต (ศีลภาวนา) ประกอบด้วย (๑) การอยู่ร่วมสังคม

โดยไม่เปิดเผยก่อนความเดือดร้อน หรือเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างน้อยให้ดำรงตนอยู่ในขอบเขตแห่งศีล ๕ (๒) รักษากติกาสังคม กฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย ระเบียบแบบแผน คือ วินัยแม่บทแห่งชุมชน หรือสังคมของตน และวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า จรรยาบรรณ ต่างๆ (๓) ทาน คือการให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุขและส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม (๔) การประพฤติก่อกุศลแก่ชีวิตอื่นๆ ทั้งสัตว์ มนุษย์และพืชพรรณ เช่น การร่วมสร้างรักษา เขตอภัยทาน นิวาปสถาน การปลูกสวน ปลูกป่า (อารามโรปะ วโนโรปะ) และสร้างแหล่งน้ำ เป็นต้น ๑.๓) พฤติกรรมในด้านอาชีวะ คือ การทำ มาหาเลี้ยงชีพ (ศีลภาวนาด้านสัมมาอาชีวะ) โดยมีศิลปวิทยา วิชาชีพ ที่ฝึกไว้อย่างดี มีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผล และเป็นสัมมาชีพ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย (๑) ไม่เป็นไปเพื่อความเปิดเผยตน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายต่อสังคม (๒) เป็นเครื่อง แก้ปัญหาชีวิตหรือสังคม เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล (๓) เอื้อต่อการ พัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำชีวิตให้ตกต่ำ หรือ ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือทำให้ เสื่อมจากคุณความดี

๒) ด้านจิตใจ (สมาธิ) คือ การมีสภาพจิต ที่ดีทุกอย่าง มีสมาธิเป็นฐานที่ตั้งประกอบด้วย ๒.๑) คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงาม ต่างๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูกตเวทิตา การระหิโรตตปปะ ฯลฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจให้ งอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม ๒.๒) สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีประสิทธิภาพของจิต เช่น ฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) ความเพียร (วิริยะ) ความขยัน (อุตสาหะ) ความอดทน (ขันติ) ความ

ระลึก นึกทัน ตื่นตัว ควบคุมตนได้ (สติ) ความตั้ง มั่น แน่วแน่ ไส สงบ อยู่ตัวของจิต (สมาธิ) รวมทั้งความไม่ประมาท เป็นต้น ที่ทำให้ ก้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญา ๒.๓) สุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง รำรอน เป็นต้น เป็นจิตที่สดชื่น เอิบอิ่ม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ดีงามมีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืน

๓) ด้านปัญญา (ปัญญา) มีการพัฒนา หลายด้านหลายระดับ ประกอบด้วย ๓.๑) ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สดับตรับฟัง หรือเล่า เรียน และรับถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจน ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ๓.๒) การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่าง ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือน หรือเอนเอียง ด้วยความชอบชัง หรืออคติทั้งหลาย ๓.๓) การ คิดพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณ์ญาณ ด้วยการ ใช้ปัญญาบริสุทธิ ไม่ถูกกิเลส เช่น ความอยากได้ ผลประโยชน์ และความเกลียดชัง เป็นต้น ครอบงำบัญชา ๓.๔) การรู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะ ให้เข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มี โยนิโสมนสิการ อย่างที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะ สืบสาวเหตุ ปัจจัย เป็นต้น ๓.๕) การรู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ และฉลาดในวิธีการที่ จะนำไปสู่จุดหมาย ๓.๖) ความสามารถแสวงหา เลือกคัดจัดประมวลความรู้ คิดได้ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็น ความรู้ความคิดใหม่ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาและ สร้างสรรค์ ๓.๗) ความรู้แจ้งความจริงของโลก และชีวิต หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของ สิ่งทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถ แก้ปัญหาชีวิต จัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติดถ้อยมั่นในสิ่งทั้งหลาย จิต

ไม่ถูกบีบคั้นครอบงำกระทบกระทั่งด้วยความผันผวนปรวนแปรของสิ่งต่างๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ อยู่เหนือกระแสโลก สว่างโล่งโปร่งผ่องใส ไร้พรมแดน ซึ่งทำให้ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายและดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก(ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๒ : ๑๒๐-๑๒๔)

สรุปว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมตามหลักไตรสิกขา คือการศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความเจริญทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

บทสรุป

ปัญหาของสังคมมีความสลับซับซ้อน มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้งทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางสังคมด้านอื่นๆ การจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหและพัฒนาสังคมโดยการจัดการศึกษาแบบบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการนำหลักไตรสิกขามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา

สังคม ซึ่งจะทำให้ผู้คนในสังคมได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้เข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านในสังคม ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาอบรมเพื่อให้เกิดมีสัมมาวาจาสัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชนเป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี ขั้นตอนที่ ๒ คืออธิจิตตสิกขา คือ การศึกษาอบรมเพื่อให้เกิดมี สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี และขั้นตอนที่ ๓ คือ อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมี สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญองงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา สงบเย็น เป็นสุข เป็นสังคมอุดมปัญญาอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๕๓). **ແຫຼ່ງທາງປັນຍາ : ສະທ້ອນຄິດຜ່າວິຖີການຊຶ້າຊົມໄທ**. ພິມພ໌ ຄຣິ່ງທີ່ ໔. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ເອເຊີຍ ເພຣສ (໑໙໙໙).
- ປະເວສ ວະສີ. (໒໕໕໗). **ປຸຸຣິຸປການຊຶ້າຊົມໄທເປັນຈຸດຄານຈັດປະເທດໄທ**, ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ພອ ຂາວບ້ານ.
- ພຣະຄຸຣປຣິຍັດິດິດິຕິຈ້າຣງ. (໒໕໕໔). **ພຸທຣຣຸຣມກັບການພັດທະນາສັງຄມແລະເສຣຊຸຣຸກິຈ**, ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : 21 ເຊັນຈຸຣີ.
- ພຣະເທພໂສຄ໌ (ປະຍູຣ ຣມມຈິຕໂຕ). (໒໕໔໒). **ທິຊທາງການຊຶ້າຊົມໄທ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ອຣຣມສາ.
- ພຣະພຣມຄຸນາຄຣນ໌ (ປ. ອ. ປຢຸຕໂຕ). (໒໕໔໒). **ສຢາມສາມໄຕຣ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ພິມພ໌ສວຍ.
- ພຣະຣຣມປິກຸ (ປະຍູຣ ປຢຸຕໂຕ). (໒໕໓໙). **ການຊຶ້າຊົມໄທເປັນສັນຕິພາບ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ສຸຣຣຣມິກ.
- _____, (໒໕໓໙). **ການຊຶ້າຊົມໄທກັບການພັດທະນາທຣັຍາຄຣມນຸຣຍ໌**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ: ກາຣສາສນາ.
- _____, (໒໕໔໒). **ການຊຶ້າຊົມໄທກັບການວິຈິຍເພື່ອນາຄຂອງປະເທດໄທ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ: ມຸລນິຕິ ພຸທຣຣຸຣມ.
- ຄຸມິຟລອດຸລຍເດຊ, ພຣະບາທສມເດິຈພຣະປຣມິທຣມາ. (໒໕໕໒). **ຄຳຟ້ອສອນ : ປຣະມວລພຣະບຣມ ຣາໂຂວາທແລະພຣະຣາຊດຳຣັສເກື່ຍວກັບເດິກແລະເຍາວຂນ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ: ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ.
- ມຫາວິທາລັຍມຫາຈຸຟາລງຄຣນຣາຊວິທາລັຍ. (໒໕໕໔). **ຣົງເຣີຍນວິຕິພຸທ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ມຫາຈຸຟາ ລງຄຣນຣາຊວິທາລັຍ.
- ສມເດິຈພຣະຢາຣສັງວຣ. (໒໕໒໔). **ຟລັກພຣະພຸທສາສນາ**. ກຸ່ງເທພມຫານຄຣ : ມຫາມຄຸຣາຊວິທາລັຍ.
- ເສຣີ ພຣັຟິດ. “ການຊຶ້າຊົມໄທເພື່ອຊີວິດແລະສັງຄມ” . ສຢາມຣັຣຸຣາຍວັນ, [ອອນໂລນ໌], ແຫລ່ງທີ່ມາ: <http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-48-33/item/461>
[໒໐ ຄຸມພາພັນ ໒໕໖໐]